

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства
Кафедра зарубіжної літератури

Всеукраїнська наукова конференція
**«ЛІТЕРАТУРА В ДЕТАЛЯХ:
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ»**
XXI Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер

МАТЕРІАЛИ

Дніпро
2024

УДК 80
ББК 80/84
М 34

Упорядник Т. Є. Пічугіна

Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Слово як факт і фактор літератури» (XVIII Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер).

Редакційна колегія:

д-р філол. наук, проф. Потніцева Т. М.
канд. філол. наук, доц. Максютенко О. В.
канд. філол. наук, доц. Левченко О. В.
канд. філол. наук, доц. Ватченко С. О.
канд. філол. наук, доц. Власенко Н. І.

М 34

Література в деталях: культурологічний аспект. Всеукраїнська наукова конференція (XXI Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер): Матеріали / Упорядник Т. Є. Пічугіна. – Дніпро : Тріменс ЛТД, 2024. – 132 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Література в деталях: культурологічний аспект» (XXI Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер). До збірника увійшли тези доповідей, в яких розглядаються актуальні проблеми теорії та історії літератури, маловивчені аспекти класичної і сучасної художньої словесності.

Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій. Матеріали друкуються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

ББК 80/84

19. Stean J.B. The Unfortunate Traveller and other Works. L.: Penguin Books, 1985. 512 p.

Федько О. Ю.

*кандидат філологічних наук,
ст. викладач кафедри культурології та українознавства
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету*

МІФОЛОГЕМА ПАСІКИ У РОМАНІСТИЦІ Л. ГОРЛАЧА

...насіння міфів зберігають своє догматичне значення... Ретельно приховані у підземеллях літературної пам'яті, у коморах народних переказів, вони становлять собою свого роду дріжджі, на котрих сходить поезія.

Х. Ортега-і-Гасет

Оскільки міфи як віддзеркалення способу мислення, ключових елементів світобудови і цінностей того чи іншого народу на певному етапі розвитку пронизують усі тексти культури, вивченню їх функціонування присвячені праці багатьох вчених, зокрема й Р. Барта, Я. Голосовкера, Е. Кассіра, К. Леві-Строса, М. Моклиці, Я. Поліщука та ін. Релевантним для нашого дослідження є запропоноване Я. Поліщуком визначення міфу: «універсальний культурний феномен, значення якого виходить поза конкретні часові виміри (проте в кожному епоху інсталюється в духовних координатах часу) як первісний код символів, смислів, світоглядних уявлень чи, за узвичаєним у науці терміном, архетипів» [6, с. 5–6]. Підкреслюючи повторюваність та циклічність функціонування міфів у текстах культури, М. Моклиця зазначає, що «міфи постійно живуть у свідомості людства, спочатку як універсальна модель світу, потім як подолане марновірство, далі як елемент культури» [5, с. 47]. Глибинне, закорінене у колективному несвідомому аксіологічне значення того чи іншого образу може бути навмисно використане митцем у художньому творі, а може й оприявнюватися незалежно від його інтенцій, тому міфи функціонують як у розгорнутому (міфологічні сюжети, образи), так і фрагментарному вигляді (міфологеми та міфеми).

Жанрова своєрідність ліро-епічних творів посилює роль кожної художньої деталі, що зумовлює актуальність вивчення функціонування міфологічних елементів у віршованих романах Л. Горлача. Предметом цієї розвідки є міфологема пасіки, а об'єктом – романи «Руїна», «Мамай» і «Чисте поле».

В українській культурософії локус пасіки уособлює плідну працю, спокій, рідну землю і навіть державність. Прикметним є використання М. Грушевським саме цього образу при описі передумов національно-визвольної боротьби під проводом Б. Хмельницького: «І тоді, каже старий літописець український, серед ріжних кривд, які українським людям робили ся, “натрапили на чоловіка одного, у которого відібрали пасіку, а та пасіка наробила лиха на всю

Польщу» [4, с. 54]. Продовжує цю «літописну» традицію і Л. Горлач, характеризуючи суспільно-політичну ситуацію вустами сторожа пасіки у романі «Руїна» («Нащо ж ви волите топтати / чужинцям пасіки й сади?!» [2, с. 78]). Локус пасіки «розмикається», охоплює усю державу, про яку має дбати гетьман, а мешканці порівнюються із бджолами. Як смерть мучеників зображена у романі «Руїна» загибель українців, замкнутах стрільцями у палаючій церкві, звідки навіть «бджола втекти на волю ... не могла» [2, с. 194], тобто жодна жива душа. Притаманні українському народу працелюбність та готовність ціною власного життя захищати рідну землю розкриваються у романі «Мамай» теж через цей образ («бути своїм у бджолинім рою, / носити до вулика спільний нектар» [1, с. 127]; «Не вмієте жити – учіться в бджоли, / щоб зібраний мед захистити могли» [1, с. 134]).

Загалом, сакральний зв'язок образу бджоли із потойбіччям найповніше розкривається в епілозі роману «Чисте поле», адже Іван Сірко, який згадує своє життя, перебуває у священному локусі – пасіці (місці світла, спокою, миру), а описуючи момент його смерті, письменник вдається до давньої християнської традиції, згідно з якою політ бджоли символізував перенесення до раю: «І бджола зумріла. / А потім, наморившись по трудах, / на сивий вус, немов на квітку, сіла» [3, с. 662]. При описі раю у романі «Мамай» бджола стає доміантним образом («рються бджоли понад цвітом, / літають в сонячній пилку, / зігріті щедро вічним літом / у вічному райському сповитку» [1, с. 113]), та й Макар, за словами святого Петра, «посеред бджіл і сам бджола» [1, с. 114]. Образ бджоли у творчості письменника виступає одним із засобів розкриття національних проблем і водночас символізує чистоту, святість, вітальність, спасіння, а, відповідно, місце перебування добрих душ (Царство Небесне) асоціюється з пасікою.

Отже, у віршованих романах Л. Горлача «Руїна», «Мамай», «Чисте поле» уповні реалізується глибоко закорінене у народну традицію і міфологію символічне значення локусу пасіки. Міфологема пасіки функціонує як місце спокою, відпочинку для людей з чистим сумлінням («Мамай», «Чисте поле»), як простір важкої роботи та територія, яку треба боронити і плекати («Руїна»), як символ держави з організованим і працюючим народом («Мамай», «Руїна»).

Бібліографічні посилання

1. Горлач Л. Мамай. *Горлач Л. Мамай. Мазепа: Історичні романи у віршах*. Київ: Ярославів Вал, 2010. С. 7–142.
2. Горлач Л. Руїна (або життя і трагедія Івана Мазепи): іст. роман у віршах. Київ: В-во «Бібліотека українця», 2004. 256 с.
3. Горлач Л. Чисте поле. *Горлач Л. Слов'янський острів*. Київ: Дніпро, 2008. С. 477–662.
4. Грушевський М. Про старі часи на Україні. Коротка історія України (для першого початку). Відень: Дніпровський союз споживчих союзів України, 1919. 124 с. [електронний ресурс] URL: http://shron2.chtyvo.org.ua/Hrushevskiy/Pro_stari_chasy_na_Ukraini_Korotka_istoriia_Ukrainy.pdf (дата звернення 23.12.2023).

5. Моклиця М. Міфологічний аналіз. *Всесвітня література в середніх навчальних закладах України*. 2004. № 6. С. 47–48.
6. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму: Монографія. 2-ге вид., допов. і переробл. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 392 с.

Khoma V. I.

*PhD student at the Department of World Literature,
Ivan Franko National University of Lviv*

MICHAEL ONDAATJE'S NOVELS THROUGH TRAUMA STUDIES

The study of trauma in literature, known as literary trauma theory, came to prominence in the latter part of the 20th century, particularly gaining momentum during the 1980s and 1990s. Trauma encompasses a broad range of experiences, each leaving a profound impact on individuals and communities. Physical trauma involves bodily harm, emotional trauma results from overwhelming events, and psychological trauma manifests as lasting mental health effects. Childhood trauma, stemming from abuse or neglect, significantly shapes development. Interpersonal trauma, tied to abuse or violence, affects trust in relationships. Cultural trauma impacts entire communities due to historical events. Complex trauma results from prolonged exposure to multiple events, particularly in childhood, while vicarious trauma involves indirect exposure to others' traumatic experiences. Literary trauma theory deeply investigates the portrayal, interpretation, and handling of trauma within literature. The study of trauma in literature became more prominent as scholars started to explore how traumatic experiences were represented in literary texts. It scrutinizes how authors depict such experiences and explores their effects on characters and narratives. Literary trauma studies take an in-depth approach, which goes beyond merely presenting traumatic events; it also investigates how literature shapes readers' comprehension of trauma, memory, and the healing process influences readers' understanding of trauma, memory, and the journey towards healing.

Michael Ondaatje, a prominent contemporary Canadian author behind "The English Patient" and "Anil's Ghost," draws from his personal experiences of displacement and emigration in these novels. In "*Anil's Ghost*" (2000), Ondaatje deeply explores trauma, memory, identity, and the historical backdrop connected to dislocation and migration. Having moved to England at 11, leaving behind his native Sri Lanka, Ondaatje's encounters with displacement, migration, and managing varied cultural identities can be seen as a type of personal trauma. Anil's endeavor to understand the local trauma within the ongoing postcolonial civil war she is investigating, while being shaped by Western education and scientific perspectives, mirrors Ondaatje's own challenges in finding his place in a constantly evolving world. Anil's pursuit of meaning amidst shifting environments reflects Ondaatje's exploration of identity and connection in diverse cultural landscapes.

In "*The English Patient*" (1996), Michael Ondaatje explores trauma through its characters, notably the English patient, profoundly scarred and suffering from

Стороха Б. В.	Galizien war das polnische Piemont: аспекти мультикультурності українських земель у подорожніх нотатках Альфреда Дебліна «Подорож Польщею»	99
Suima I. P.	Literary Translation as Dialogue of Cultures	102
Тарасенко К. В.	Польсько-українська пісенна взаємодія часів російсько-української війни як соціокультурний феномен	105
Толкачова А. В.	Ідея «нової людини» у «Зоряному корсарі» О. Бердника	106
Торкут Н. М.	Моделювання колективної пам'яті про національного генія: стретфордський досвід комеморації Вільяма Шекспіра	109
Федоряка Л. Д.	Глютоніми як інструмент авторської критики (на прикладі памфлету Томаса Неша «Пірс Безгрошовий»)	112
Федько О. Ю.	Міфологема пасіки у романістиці Л. Горлача	119
Khoma V. I.	Michael Ondaatje's Novels through Trauma Studies	121
Черняк Ю. І.	"I shall obey, my lord": роль деталі у візуалізації образу шекспірівської Офелії (на матеріалі ілюстрацій Владислава Єрка)	123
Чмут Д. В.	Книга проти насилля: бібліотерапевтичний потенціал роману Елоя Морено «Незримий»	126